

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner rörande åtgärder för lindring av föreliggande kreditanskaffnings- och betalningssvårigheter för av skördeeskador tidigare drabbade jordbrukare, m. m.

Jordbruksutskottet har behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

a) I: 16 av herr *Persson, Helmer*, och herr *Öhman* samt II: 27 av herrar *Holmberg* och *Hagberg*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till 1959 års riksdag om hel eller delvis avskrivning av de stödlån som lämnats jordbrukarna i anledning av skördeeskador;

b) I: 18 av herr *Carlsson, Georg*, och herr *Franzén* samt II: 13, likalydande, av herr *Elmwall m. fl.*, vari yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om så skyndsamt utredning rörande möjligheter för jordbrukare att sammanföra stödlån och andra skulder till långfristiga lån i enlighet med vad i motionerna anförts samt rörande avskrivning av å stödlån kapitaliserade ränteskulder, att förslag till nämnda frågors lösning kan föreläggas innevarande års riksdag;

c) I: 346 av herr *Hedström m. fl.* likalydande med II: 413 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla dels att uppskov beviljas för tiden intill den 1 januari 1960 med erläggande av annuitet å till jordbrukare i övre Norrland beviljade stödlån, dels att frågan om lättnader i berörda hänseende för tiden efter den 1 januari 1960 blir föremål för snabbutredning och att därav föranledda förslag föreläggas innevarande riksdags höstsession; samt

d) I: 348 av herr *Persson, Johan, m. fl.* samt II: 415 av herrar *Antby* och *Åhman*, i vilka likalydande motioner yrkats, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning rörande behovet av en kredit-sanering för de jordbrukare, som på grund av upprepade skördeeskador kommit i ett beträngt ekonomiskt läge, samt att resultatet av utredningen och förslag till åtgärder med anledning av densamma snarast föreläggas riksdagen.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sina yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna I: 16, II: 13, II: 413 samt II: 415.

I anledning av motionerna har yttranden inhämtats från arbetsmarknadsstyrelsen, statskontoret, lantbruksstyrelsen, statens jordbruksnämnd, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret. Remissyttranden har vidare avgivits av Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk.

Statskontoret har i ett den 3 februari 1959 avgivet yttrande över motionerna I: 16 och II: 27 samt I: 18 och II: 13 hållit före att de i motionerna framställda förslagen icke för närvarande bör påkalla någon riksdagens åtgärd. Såsom motivering härför har ämbetsverket anfört följande.

Vid 1958 års A-riksdag var spörsmålet om avskrivning m. m. av stödlån till jordbrukare föremål för ingående överväganden i anledning av en inom lantbruksstyrelsen verkställd utredning, över vilken remissutlåtanden inhämtats av ett flertal myndigheter och sammanslutningar. Härvid utgick Kungl. Maj:t och riksdagen i princip från att betalningsskyldigheten i det ojämförligt största antalet fall skulle kunna fullgöras på sätt som från början varit avsett. I sådana fall, där en rigorös tillämpning av amorteringsvillkoren skulle försätta låntagaren i ett svårt läge, skulle emellertid lättnader av skilda slag kunna medges. Dylika lättnader skulle beredas i form av uppmjukning utav amorteringsvillkoren, samordning av de för de olika låneserierna fastställda amorteringsbestämmelserna samt vidgade möjligheter beträffande anstånd med erläggande av amortering och ränta. Skulle trots nyssnämnda lättnader låntagare likväl icke kunna fullgöra sina förpliktelser, skulle befrielse från återbetalningsskyldighet helt eller delvis samt avskrivning av lånefordran tillämpas. Dylig befrielse och avskrivning skulle kunna medges icke enbart efter en rent bankmässig bedömning av låntagarens betalningsförmåga utan även när detta vore behövt för att syftet med stödlånet ej skulle förfelas eller eljest sociala skäl talade för att man borde avstå från att vidtaga indrivningsåtgärder. Låntagaren borde icke genom indrivningsåtgärder försättas i ett läge, som utlämnandet av stödlån skulle förebygga, nämligen att han eller hans familj måste överge gården.

Riksdagens beslut i ämnet, som jämväl avsåg att ifrågavarande stödlåns förvaltning helt skulle övertagas av riksbanken fr. o. m. den 1 juli 1958, har föranlett utfärdandet av kungörelserna SFS n:ris 251—256 angående ändring i de ursprungliga låneförfattningarna. Som framgår av bankutskottets memorial nr 1 till 1959 års riksdag (§ 19 s. 40) ha närmare bestämmelser för riksbankens handläggning av stödlånen efter samråd med lantbruksstyrelsen utfärdats av riksbanksfullmäktige den 11 december 1958.

Genom vad sålunda beslutats torde goda möjligheter ha skapats för riksbanken att vid handhavandet av förvaltningen av stödlånen i fråga i de enskilda fallen beakta jordbrukarens ekonomiska förhållanden på kortare såväl som längre sikt och inom relativt vida gränser anpassa kraven på förräntning och amortering efter föreliggande omständigheter. Det kan därför förefalla naturligt att tills vidare avvakta erfarenheterna av lånens avveckling, innan nya åtgärder, motiverade av stödlångivningen, övervägas utöver vad 1958 års riksdags beslut innebär. Det torde få förutsättas att riksbanken med uppmärksamhet följer utvecklingen och till Kungl. Maj:t anmäler eventuellt erforderliga jämkningar i lånebestämmelserna eller andra åtgärder. Ytterligare må framhållas, att de i de remitterade motionerna framförda förslagen avse generella åtgärder, vilket departementschefen i varje fall beträffande avskrivning efter schematiska regler icke ansåg kunna komma i fråga.

I fråga om statskontorets synpunkter på motionerna I: 346 och II: 413 samt I: 348 och II: 415 hänvisar ämbetsverket till vad nyss återgivits.

Fullmäktige i riksbanken har i sitt remissyttrande den 5 februari 1959 över motionerna I: 16 och II: 27 samt I: 18 och II: 13 --- efter att ha givit en

redogörelse för riksbankens befogenheter att medgiva lättnader i villkoren beträffande amortering av och räntebetalning för stödlån — uttalat, att fullmäktige icke kan finna skäl föreligga för en avskrivning av stödlån eller kapitaliserade ränteskulder på dessa i vidare utsträckning än vad gällande regler redan medger. Ej heller synes det fullmäktige motiverat att genom ett kreditgarantisystem möjliggöra en omläggning av stödlån till långfristiga lån. Vidare har fullmäktige anfört.

Det i motionerna I: 18 och II: 13 skisserade kreditgarantisystemet avser emellertid icke endast stödlånens överförande till mera långfristiga krediter utan även en konsolidering av tillfälliga jordbrukskrediter över huvud taget genom av staten garanterade lån. Statliga kreditgarantier har hittills i stort sett motiverats av en önskan att stödja upplåning för investeringar, som bedömts ur olika synpunkter angelägna, men där låntagaren icke varit i stånd att ställa sådana säkerheter som sedvanemässigt erfordras för erhållande av lån i kreditinstitutet. Genom den statliga kreditgarantien har möjligheter beretts att konkurrera med andra låntagare på kreditmarknaden. Stundom har kreditgarantier använts som ett direkt led i statsmakternas politik att främja ett visst ändamål, t. ex. jordbrukets rationalisering eller högre studier, men motiveringen för att kreditgarantiformen valts har varit den angivna. Avsikten med det av motionärerna föreslagna kreditgarantisystemet är uppenbarligen ett annat, nämligen att åstadkomma en omläggning av krediter även i sådana fall där bankmässiga säkerheter redan presterats. Detta skulle innebära en utvidgning av den tidigare statsgarantigivningen som fullmäktige mot bakgrunden av de ovan berörda eftergifterna i betalningsvillkoren för stödlånen inte kan finna motiverad.

Enligt förslaget skulle garantilånen löpa med en garanterad räntesats på, förslagsvis, 4 procent. Det är emellertid enligt fullmäktiges mening av stor vikt att införandet av kreditgarantier, även i de fall då de är starkt motiverade, icke kombineras med bestämmelser som medför en utvidgning av systemet med av staten garanterade räntor, eftersom detta nödvändigtvis innebär att en allt större del av kreditvolymen isoleras från förändringar i ränteläget och att den förda kreditpolitiken i motsvarande mån hårdare måste träffa återstående »oskyddade» områden. Härtill kommer att en garanterad räntesats på 4 procent i nuvarande ränteläge skulle innebära att statsbudgeten belastades med utgifter för räntesubventioner. I den mån ökade direkta subventioner till jordbruket över huvud taget kan ifrågakomma i nuvarande läge, synes det i varje fall ytterst osannolikt att en räntesubvention skulle vara den ur allmänna jordbrukspolitiska synpunkter lämpligaste formen.

Enligt ett av 1951 års riksdag fattat beslut skall statens sekundärlånefond för jordbruket avvecklas. Det kan hävdas att sekundärlånefonden aldrig fick den betydelse som man avsett vid dess inrättande, vilket torde ha berott på att de olika slagen av kreditinstitut — sparbanker, jordbrukskassor och affärsbanker — tillgodosåg jordbrukets behov av dylika krediter i tillfredsställande grad. Några förändringar inom kreditväsendets uppbyggnad, som skulle motivera en aktivering av sekundärlånefonden, kan icke sägas ha inträffat sedan 1951. De svårigheter att erhålla krediter som jordbrukarna, i likhet med andra låntagargrupper, mött under kreditåstrammingsperioderna har icke berott på brist på lämpliga låneformer utan på att den totala kreditvolymen icke kunnat ökas.

Därtill kommer att i nuvarande läge förslag om nya statsutgifter givetvis måste behandlas starkt restriktivt. En aktivisering av sekundärlånefonden

skulle medföra ökade statsutgifter, i första hand på kapitalbudgeten. Förslaget innebär emellertid även att staten skulle låna ut medlen till en lägre räntesats än vad som motsvarar statens upplåningskostnader.

Fullmäktige kan sålunda icke tillstyrka en utredning enligt de riktlinjer som angivits i motionerna I: 18 och II: 13 samt avstyrker det i motionerna I: 16 och II: 27 framförda förslaget. Vad angår motionerna I: 346 och II: 413 samt I: 348 och II: 415 hänvisar fullmäktige till sina uttalanden i anledning av de 2 förstnämnda motionsparen.

I ett likaledes den 5 februari 1959 dagtecknat yttrande har *fullmäktige i riksgäldskontoret* uttalat sig sålunda.

Vad först beträffar motionerna I: 16 och II: 27 vill fullmäktige erinra om de åtgärder, som på hemställan av jordbruksutskottet i utlåtande nr 1 under punkten 34 beslöts vid 1958 års riksdag (rskr. nr 9). Dessa åtgärder, som grundade sig på en ingående utredning av särskilda av lantbruksstyrelsen utsedda sakkunniga, åsyftade att i första hand bereda lättnader i olika hänseenden i fråga om återbetalningen av erhållna stödlån i sådana fall, där en rigorös tillämpning av amorteringsvillkoren skulle försätta låntagaren i ett svårt läge. Riksdagens ifrågavarande beslut innefattade emellertid jämväl möjlighet till befrielse från återbetalningsskyldighet helt eller delvis samt avskrivning av lånefordran, nämligen för det fall att låntagare trots medgivna lättnader i amorteringsvillkoren icke kunde fullgöra sina förpliktelser. Dylig befrielse och avskrivning skulle sålunda kunna medges inte enbart efter en rent bankmässig bedömning av låntagarens betalningsförmåga, utan även när detta vore behövt för att syftet med stödlånet ej skulle förfelas eller eljest sociala skäl talade för att man borde avstå från indrivningsåtgärder. Den bakomliggande tanken var, att låntagaren ej borde genom dylika åtgärder försättas i ett läge, som utlämnandet av stödlån avsett att förebygga, nämligen att han och hans familj måste överge gården. I princip utgick man emellertid från att betalningsskyldigheten i det ojämförligt största antalet fall skulle kunna fullföljas på sätt som från början varit avsett.

Med hänsyn till de långt gående åtgärder för förbättring av stödlånetagarnas ställning, som sålunda nyligen beslutats av riksdagen, anser fullmäktige sig böra avstyrka de nu ifrågavarande motionerna I: 16 och II: 27.

Även de båda övriga motionerna, I: 18 och II: 13, berör stödlånetagarnas kreditförhållanden. Motionärerna åsyftar dock icke i första hand någon avskrivning av erhållna stödlån annat än såvitt avser de å stödlånen kapitaliserade ränteskulderna. Av nyss nämnda skäl torde motionärernas framställning om särskild utredning av denna fråga icke böra föranleda någon åtgärd.

De nu ifrågavarande motionerna tar emellertid härutöver upp frågan om jordbrukets kreditproblem från mer allmänna synpunkter, varvid särskilt framhålles behovet av en kreditsanering genom sammanslagning av stödlån och andra överhängande kortfristiga krediter till långfristiga lån med tillfredsställande ränte- och amorteringsvillkor. I sådant syfte framkastar motionärerna tanken på en statlig kreditgarantigivning på området efter mönster av ett nyligen framlagt sakkunnigförslag om införande av ett statligt kreditgarantisystem för egnahemsbelåningen. Alternativt anser motionärerna ett återinförande av sekundärlån för jordbruket kunna ifrågasättas. De spörsmål, motionärerna här berört, är som synes ganska vittutseende och erfordrar givetvis ingående överväganden, innan ställning kan tagas till desamma.

Med anledning av motionärernas uttalanden i nyssnämnda frågor vill fullmäktige till en början framhålla, att bristen på långfristigt kapital som bekant icke är något för jordbruket särskilt utmärkande utan gör sig gällande på snart sagt alla områden av vårt näringsliv. Det torde dock stå utom allt tvivel, att den nuvarande skuldsättnings- och betalningssituationen för jordbruket är av allvarlig beskaffenhet. Man får emellertid vid bedömningen av hithörande spörsmål icke bortse från de kreditrestriktioner, som för närvarande gäller och som är tillämpliga även på jordbruksnäringen. Om och i vilken utsträckning jordbruket bör prioriteras vid kreditrestriktionernas utformning är en fråga som ligger utanför fullmäktiges bedömande, ehuru väl det kan förtjäna påpekas, att jordbrukets fortgående rationalisering innebär en utveckling mot alltmer kapitalkrävande driftförhållanden. Fullmäktige vill i detta sammanhang erinra om att jordbrukets svårigheter att skaffa långfristigt kapital behandlats av riksdagen så sent som nästföregående år i anledning av då i ämnet väckta motioner. I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 25 framhöll bankoutsittet bl. a., i anslutning till ett av fullmäktige i ärendet avgivet remissyttrande, att nämnda svårigheter icke orsakats av brist på lämpliga låneformer utan väsentligen hade sin grund i gällande kreditrestriktioner, varjämte utskottet hänvisade till att jordbrukets kreditproblem — hit hör bl. a. frågan om återinförande av sekundärlån för jordbruket — i viss utsträckning kunde väntas bli behandlade av kreditmarknadsutredningen. Med hänsyn härtill synes någon särskild åtgärd i anledning av motionärernas framställning om utredning i nu ifrågavarande hänseende icke påkallad.

Enligt fullmäktiges mening torde ej heller motionerna I: 346 och II: 413 samt I: 348 och II: 415 påkalla någon särskild åtgärd.

Den 5 februari 1959 har *lantbruksstyrelsen* avgivit följande yttrande över motionerna I: 16 och II: 27 ävensom I: 18 och II: 13.

Vad först angår det i motionerna I: 16 och II: 27 framförda förslaget vill styrelsen erinra om det av föregående års riksdag fattade beslutet om lättnader i fråga om amorteringen av stödlån samt om befrielse från återbetalningsskyldighet och avskrivning av stödlån i vissa fall utan att för lånet ställd säkerhet tagits i anspråk. Bestämmelser härom har utfärdats genom Kungl. Maj:ts kungörelser nr 251—256/1958. Med stöd av dessa kungörelser har riksbanken den 11 december 1958 (riksbankens cirkulär B nr 86) meddelat närmare föreskrifter rörande tillämpningen av bestämmelserna. Genom riksdagsbeslutet har syftet med de ovannämnda motionerna i viss utsträckning redan tillgodosetts.

I motionerna I: 18 och II: 13 föreslås åtgärder av större räckvidd i syfte att komma till rätta med hårt skuldsatta jordbrukares kreditproblem. I sådant syfte föreslås att jordbrukare får möjlighet att sammanföra överhängande lösa skulder, vartill motionärerna hänföra även stödlån, i långfristiga lån med tillfredsställande ränte- och amorteringsvillkor. Lånen skulle lämnas antingen som statliga lån eller som lån i enskilda kreditinrättningar med statlig kreditgaranti. Den alltmera ökade skuldsättningen inom jordbruket och härav föranledda betalningssvårigheter för en del av landets jordbrukare ger enligt styrelsens mening förnyad aktualitet åt frågan om åtgärder från det allmännas sida för att åstadkomma en skuldreglering eller kreditsanering. Styrelsen vill för sin del biträda motionärernas förslag om att frågan blir föremål för utredning.

Senare har lantbruksstyrelsen i ett den 13 februari 1959 dagtecknat yttrande över motionerna I: 346 och II: 413 samt I: 348 och II: 415 utlåtitt sig sålunda.

De av föregående års riksdag beslutade lättnaderna i fråga om återbetalningen av stödlån, som under 1950-talet utlämnats till jordbrukare i anledning av inträffade skördeeskador, innefattar vidsträckta möjligheter att anpassa återbetalningsvillkoren efter låntagarens betalningsförmåga i syfte att undvika att låntagaren måste lämna jordbruket. En kort redogörelse för de nya bestämmelserna skall här lämnas.

Om det med hänsyn till låntagarens förhållanden anses påkallat kan den amorteringsfria tiden utsträckas till högst 4 år beträffande lån som utlämnats i anledning av skördeeskador 1954, 1955 och 1957. Amorteringens början kan sålunda uppskjutas till den 31 december 1959 resp. den 1 december 1960 och den 1 december 1962. Därjämte kan amorteringstiden för samtliga låneserier, som normalt är 5 år, förlängas till högst 10 år eller i undantagsfall högst 15 år. Med utnyttjande av dessa bestämmelser kan betalningen av flera stödlån samordnas. Eventuellt kan jämte stödlån även annat av riksbanken förvaltade lån (exempelvis egnahemslån) ingå i en plan för delbetalningar. Om det framdeles undantagsvis skulle visa sig erforderligt torde — med stöd av ett uttalande av departementschefen i statsverkspropositionen (IX Ht 1958 sid. 168), vilket icke föranlett någon erinran från riksdagen — en ytterligare förlängning av amorteringstiden kunna medges för att möjliggöra en anpassning av de årliga amorteringsbeloppen, så att den samlade amorteringsskyldigheten för låntagare med flera lån blir såvitt möjligt fördelad över en längre period. Vidare kan anstånd med betalning av förfallna amorteringar medges för kortare eller längre tid. Någon bestämd gräns för anståndstidens längd har icke föreskrivits. Skulle det visa sig, att ovan relaterade möjligheter att underlätta betalningen icke är till fyllest, kan befrielse från återbetalningsskyldighet medges, förutom då låntagaren avlider, om låntagarens förmåga att fullgöra sin försörjningsplikt till följd av sjukdom eller annan orsak blivit väsentligt försämrad och låntagaren på grund härav för framtiden måste anses vara ur stånd att återbetala lånet annorledes än efter avyttring av jordbruket eller av inventarier, som är nödiga för jordbruksdriften. Härutöver äger riksbanken befogenhet att vid bristande betalningsförmåga godtaga ackord och besluta om avskrivning.

Under förutsättning att avkall icke skall ges på grundsatsen att stödlånen i princip skall återbetalas, synes det styrelsen att ifrågavarande regler fyller alla rimliga krav på att underlätta återbetalningen av lånen och lämnar utrymme för beaktande av de skilda faktorer som kan påverka betalningsförmågan, såsom låntagarens övriga skuldbörda, tillfälliga kriser m. m. Eftersom det därjämte ännu torde vara för tidigt att bedöma hur tillämpningen av ifrågavarande bestämmelser kommer att verka i praktiken, vill styrelsen föreslå, att de i motionerna I: 346 och II: 413 framlagda förslagen icke föranleder någon åtgärd.

Vad beträffar den i motionerna I: 348 och II: 415 gjorda framställningen om utredning rörande behovet av en kreditsanering för de jordbrukare som på grund av upprepade skördeeskador kommit i ett beträngt ekonomiskt läge får styrelsen, med hänvisning till vad styrelsen anfört i förenämnda yttrande den 5 februari 1959 i anledning av motionerna I: 18 och II: 13, förordna en utredning av frågan om en skuldreglering eller kreditsanering inom jordbruket av den vidsträcktare omfattning, som avses i sistnämnda motioner.

Statens jordbruksnämnd har i ett remissyttrande den 3 februari 1959 uttalat följande.

Vad först angår det i motionerna I: 18 och II: 13 framförda förslaget om en skyndsamt utredning i syfte att finna former för en lösning av frågan om sättet för tillgodoseende av jordbrukets behov av långfristiga lån vill jordbruksnämnden erinra om att, såsom även påpekats i motionerna, kreditmarknadsutredningen har till uppgift att pröva frågan om den långfristiga kreditgivningen till jordbruket. Att tillsätta en särskild utredning med uppgift att behandla de i motionerna berörda frågorna på detta område synes icke ändamålsenligt. Däremot är det givetvis angeläget att det utredningsarbete, som pågår inom kreditmarknadsutredningen, skall bedrivas så skyndsamt som förhållandena medger.

Vad härefter angår den såväl i nu nämnda motioner som i motionerna I: 16 och II: 27 framförda tanken på fullständig eller partiell avskrivning av de stödlån, som beviljats jordbrukare på grund av lidna skördeskador, må erinras om att frågan om avskrivning av stödlån eller lättnader i fråga om återbetalning av stödlån behandlades av 1958 års riksdag. Därvid avisades, i enlighet med vad som föreslagits i en av lantbruksstyrelsen gjord utredning, tanken på en generell avskrivning av beviljade stödlån. Som skäl härför anfördes framför allt att stödlånen beviljats icke på grundval av behovsprövning utan i relation till lidna skördeskador och att en generell avskrivning utan prövning av omständigheterna i det enskilda fallet därför lätt skulle kunna leda till olämpliga resultat. Någon anledning att nu frånga den ståndpunkt man sålunda intog år 1958 föreligger enligt jordbruksnämndens uppfattning icke. Av vikt är däremot att de låneförvaltande myndigheterna skall ha möjlighet att i de enskilda fallen handlägga frågor om anstånd med återbetalning av lån eller avskrivning av lån smidigt och över huvud taget på ett sätt, som ligger i linje med syftet med hela stödverksamheten. Såvitt jordbruksnämnden kan finna ger de bestämmelser, som nu gäller, de låneförvaltande myndigheterna de befogenheter, som erfordras härför. Någon ytterligare utredning i detta avseende är sålunda enligt nämndens uppfattning icke erforderlig.

Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande över motionerna I: 346 och II: 413 ävensom I: 348 och II: 415 den 13 februari 1959 anfört följande.

Den av olika skäl reducerade arbetstillgången inom näringslivet torde i såväl övre Norrland som övriga delar av riket ha minskat jordbrukarnas, enkannerligen småbrukarnas, möjligheter att erhålla lönearbete. I vilken omfattning småbrukare anmäler sig arbetslösa hos arbetsförmedlingarna kan icke belysas med tillgänglig statistik. Nämnas kan att en specialundersökning beträffande långvarigt arbetslösa, vilken styrelsen utförde i samband med arbetslöshetsräkningen den 16 december 1957, gav till resultat hl. a., att en femtedel av de personer, som på grund av lokal bundenhet ansåg sig förhindrade att taga arbete utom hemorten, innehade jordbruk. Vid detta tillfälle var flertalet av de såsom arbetslösa redovisade småbrukarna arbetslöshetsförsäkrade. Utan tvivel torde antalet registrerade arbetslösa innevarande vinter ha ökat även bland småbrukarna.

Åtgärderna vid arbetslöshet är främst inriktade på att söka åstadkomma erforderlig geografisk och yrkesmässig rörlighet. Detta försvaras likväl i stor utsträckning av att en betydande del av de arbetslösa genom fastighetsinnehav är bundna till orten. De småbrukare, som är medlemmar i erkänd arbetslöshetskassa, är berättigade till ersättning vid arbetslöshet på sedvanliga villkor. Småbrukare har samma möjligheter som övriga arbetslösa att

bli hänvisade till beredskapsarbeten. För arbetslösa, som under vintermånaderna vanligen brukat söka skogsarbete, existerar dessutom en ny arbetsform vid arbetslöshet, nämligen med statsbidrag finansierade skogsvårdsarbeten. Dessa bedrivs som beredskapsarbeten i skogsvårdsstyrelsernas regi.

Med hänsyn till vad som anförts rörande de arbetslösa småbrukarnas lokala bundenhet är det enligt styrelsens mening av synnerlig vikt, att eventuella stödåtgärder åt småbrukare icke utformas på ett sådant sätt, att en större befolkning bindes vid jordbruket än som på längre sikt kan få skäligen inkomst därav. Även under tidigare år av arbetskraftsbrist har det nämligen — särskilt i övre Norrland — förelegat svårigheter för arbetsförmedlingarna att skaffa arbete åt småbrukare, då dessa varit bundna till en lokal arbetsmarknad. Frågan om lättnader i erläggandet av amorteringar och räntekostnader på stödlån torde på grund av ovanstående väsentligen böra bedömas från andra synpunkter än de rent arbetsmarknadsmässiga.

I yttrande över motionerna I: 16 och II: 27 samt I: 18 och II: 13 den 12 februari 1959 har *Sveriges lantbruksförbund* anfört följande.

I motionerna rörande avskrivning av stödlån till jordbrukare i anledning av skördeskador erinras om de under åren 1950, 1952, 1954 och 1955 beslutade stödlånen, som efter särskild ansökan och behovsprövning ställdes till förfogande åt jordbrukare, vilka ekonomiskt kommit i ett prekärt läge genom felslagna skördar. Dessa åtgärder var ägnade att för stunden hjälpa de jordbrukare, som genom skördeskador kommit i ekonomiskt betryck. Men sett mot bakgrunden av de många åren av felslagna skördar och i övrigt ett försämrat inkomstläge för flertalet av landets jordbrukare måste det, enligt motionärernas uppfattning, nu anses vara fullt motiverat, att riksdagen tar ställning till frågan, huruvida de små och medelstora jordbrukarna har ekonomiska möjligheter att uppfylla de tämligen hårda villkor, som är stipulerade för nämnda stödlån. Vidare göres gällande, att främst de norrländska jordbrukarna befinner sig i en mycket bekymmersam situation och att dessa genom utformningen av nu gällande jordbruksavtal kunnat notera en inkomstminskning med ca 25 procent. Betalning av räntor och amorteringar på stödlånen kan därför enligt motionärernas mening endast ske på bekostnad av dessa jordbrukares levnadsstandard. Motionerna utmynnar i en hemställan, att riksdagen i skrivelse till Kongl. Maj:t måtte an hålla om förslag till 1959 års riksdag om hel eller delvis avskrivning av de stödlån, som lämnats jordbrukarna i anledning av skördeskador.

Lantbruksförbundet kan vitsorda, att många jordbrukare för närvarande har stora ekonomiska svårigheter på grund av, bland annat, felslagna skördar under flera år. Med hänsyn härtill skulle en avskrivning av stödlån, som de nödgats upptaga, självfallet vara till god hjälp i deras ekonomiska läge. En mer eller mindre generell avskrivning av ifrågakommande lån torde emellertid icke kunna ifrågakomma. Efter prövning från fall till fall kan avskrivning ske med stöd av redan meddelade bestämmelser. Under förutsättning att dessa bestämmelser tillämpas på ett för jordbrukare, som befinner sig i ekonomiska svårigheter, välvilligt sätt, synes det förbundet att det bör anstå med vidtagande av ytterligare åtgärder i avskrivningsfrågan och förbundet finner därför icke tillräckliga skäl för att tillstyrka motionärernas hemställan.

I motionerna angående statsgaranti för långfristiga lån till jordbrukare, m. m. anföres, att de stora ekonomiska svårigheter, som jordbruksnäringen haft under flera år, medfört ökad skuldsättning och växande betalnings-svårigheter för jordbrukarna. För åtskilliga jordbrukare är, framhålles det

vidare, den ekonomiska situationen synnerligen bekymmersam; betalningsanspråken på grund av lösa krediter, växlar och varuskulder samt inte minst på grund av att de senare årens stödlån är i många fall så stora, att de kan befaras äventyra den fortsatta jordbruksdriften. Som anledningar till den för jordbruket bekymmersamma kreditsituationen anges den under de senaste åren starkt minskade räntabiliteten och den restriktiva penningpolitiken. Efter att närmare ha utvecklat dessa synpunkter uttalar motionärerna att det är nödvändigt att jordbrukarna får möjlighet att sammanföra stödlån och andra överhängande lösa skulder i långfristiga lån med tillfredsställande ränte- och amorteringsvillkor. Som en möjlig utväg framstår härvid enligt motionärernas uppfattning, att staten lämnar garantier för sådana långfristiga lån i huvudsak enligt de former, som gäller för den statliga garantikreditgivningen i övrigt. Det hemställes att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om så skyndsamt utredning rörande möjligheter för jordbrukare att sammanföra stödlån och andra skulder till långfristiga lån i enlighet med vad som anförts i motionerna samt rörande avskrivning av å stödlån kapitaliserade ränteskulder att förslag till nämnda frågor lösning kan föreläggas innevarande års riksdag.

Liksom motionärerna har lantbruksförbundet uppmärksammat de växande ekonomiska svårigheterna för jordbrukarna. Förbundet har även blivit uppmärksamgjort härpå av ett flertal av jordbrukets ekonomiska föreningar och av enskilda jordbrukare. Lantbruksförbundet hyser därför ingen tvekan om att det förefinnes starka skäl för en närmare utredning om kreditläget för jordbruksnäringen och om möjligheterna för en förbättring av detta.

Förbundet tillstyrker att den av motionärerna föreslagna utredningen måtte komma till stånd snarast möjligt.

I ett ävenledes den 12 februari 1959 avgivet yttrande över motionerna I: 348 och II: 415 samt I: 346 och II: 413 har lantbruksförbundet förklarat sig biträda ifrågavarande motionsyrkanden.

I tvenne yttranden den 16 februari 1959 har *Riksförbundet Landsbygdens folk* uttalat i huvudsak följande.

De i motionerna framförda synpunkterna rörande behovet av en kredit-sanering inom jordbruksnäringen delas helt av riksförbundet. Den nuvarande fördelningen mellan kort- och långfristiga krediter skapar i längden en fullständigt ohållbar ekonomisk situation för jordbrukarna. Dels uppstår en besvärande otrygghet, dels kommer de samlade kapitalkostnaderna att bli orimligt stora på grund av det höga ränteläget för kortfristiga krediter. Det må i sammanhanget erinras om att riksförbundet i skrivelse till chefen för Kungl. Finansdepartementet den 16 december 1958 bl. a. anförde följande:

»Med hänsyn till det bekymmersamma läge som jordbruket råkat in i till följd av felslagna skördar och ogynnsam kostnadsutveckling finner riksförbundet angeläget, att speciella åtgärder vidtages för att underlätta ett tillgodoseende på rimliga villkor av jordbrukets mest trängande lånebehov. I många fall är en fullständig sanering av krediterna en nödvändig förutsättning för att vederbörande skall kunna fortsätta jordbruksdriften. Möjligheter borde därför skapas för jordbrukarna att reglera sina kortfristiga skulder och samla dem i ett långfristigt lån. Riksförbundet hemställer, att medel ställs till förfogande för dessa ändamål eller att andra åtgärder vidtages i samma syfte. Därvid borde allvarligt kunna övervägas huruvida icke i första hand de medel, som återgår från jordbruket i form av amorte-

ringar å stödlånen, kunde ställas till förfogande för nya lån åt jordbrukare, som till följd av skörde-skador eller av liknande anledning lider brist på kapital.»

Med hänvisning till det anförda får riksförbundet tillstyrka att den föreslagna utredningen snarast kommer till stånd. Vad gäller avskrivning av kapitaliserade ränteskulder å stödlån ställer sig emellertid riksförbundet tveksamt. Däremot är det ytterst angeläget att de möjligheter som redan finns att bevilja uppskov med amorteringar samt att efter behovsprövning helt eller delvis avskrivna stödlånen utnyttjas i den utsträckning, som man från början avsåg. Enligt riksförbundets uppfattning tillämpas gällande avskrivningsregler alltför restriktivt.

Gällande avskrivnings- och amorteringsregler för stödlån till jordbrukare tillkom genom beslut av 1958 års riksdag. Enligt dessa regler ankommer det på riksbanken att besluta om befrielse helt eller delvis från betalnings-skyldighetens fullgörande. Samråd skall dock ske med lantbruksnämnderna. Uppskov under viss begränsad tid kan beviljas av vederbörande riksbankskontor.

Såsom påpekats i motionerna har många jordbrukare tvingats anlita stödlånemöjligheterna under en följd av år på grund av upprepade skörde-skador. Eftersom lånen måst utnyttjas inte för produktiva investeringar utan för löpande utgifter inom jordbruksdriften och för att täcka levnads-kostnaderna har vederbörande låntagare försatts i ett ytterst svårt ekonomiskt läge. Man torde få räkna med att åtskilliga låntagare saknar reella möjligheter att återbetala lånen. Enligt riksförbundets mening är det emellertid inte varken motiverat eller önskvärt med en generell avskrivning av stödlånen, utan gällande regler i detta hänseende torde i och för sig vara tillräckliga. Det förefaller dock som om tillämpningen hittills kommit att bli väsentligt mer restriktiv än vad man från början haft anledning räkna med. En ändrad inställning på denna punkt är nödvändig om man inte vill motverka de syften, som man önskat uppnå genom stödlånen. Riksförbundet finner det sålunda angeläget att vederbörande myndigheter erhåller sådana direktiv att en generösare behandling av stödlåneärendena åvägabrings.

Enligt vad riksförbundet har sig bekant har vissa sammanställningar utförts inom jordbruksnämnden rörande skördeutfallet under de senaste fyra åren i olika delar av landet. Utredningen har föranletts av de framställningar som gjorts från olika håll om generellt uppskov med erläggandet av amorteringar å utestående stödlån. Riksförbundet är starkt medvetet om att läget för ett stort antal jordbrukare i övre Norrland för närvarande är ytterst bekymmersamt. Uppgifterna över skördeutfallet är emellertid inte av den karaktären att behovet av ett generellt uppskov framstår som mera motiverat där än inom flertalet andra län. Vid bedömningen av det ekonomiska läget för jordbrukarna i övre Norrland bör emellertid, liksom också påpekats i motion nr II: 413, särskild hänsyn tas till rådande skogskonjunktur och de sysselsättningsproblem, som denna medfört. Den totalbild som på så sätt erhålles av den ekonomiska situationen i övre Norrland är väsentligt ogynnsammare men även riktigare än den som framkommer vid en bedömning av skördeutfallet. Enligt riksförbundets uppfattning föreligger i övre Norrland starka motiv för en generös handläggning av individuella ansökningar om anstånd med erläggande av amorteringar och räntor å stödlån respektive hel eller delvis avskrivning av desamma.

Utskottet. I samtliga förevarande motioner åberopas såsom grund för de framförda yrkandena den besvärande skuldsättnings- och betalningssitua-

tion, vari åtskilliga av jordbruksnäringens utövare för närvarande befinner sig. Främst åsyftas härvid läget för jordbrukare som under senare år drabbats av skördeuskador, kanske vid upprepade tillfällen, och i samband därmed måst upptaga stödlån. Samtidigt pekas på den för flertalet jordbruk relativt sett försämrade lönsamheten ävensom på återverkningarna ej minst i Norrland av den för närvarande låga skogskonjunkturen och de sysselsättningsproblem som därav följt.

Utifrån nämnda utgångspunkter har motionärerna i de skilda motionerna framlagt olika synpunkter och förslag till åtgärder i syfte att underlätta läget för jordbrukare i förutberörda ekonomiska situation. Sålunda har i motionerna I: 16 och II: 27 uttalats, att det mot omförmälda bakgrund måste anses motiverat att riksdagen tar ställning till frågan, huruvida brukarna av de små och medelstora jordbruken har ekonomiska möjligheter att uppfylla de villkor, som är stipulerade för stödlånen. I dessa motioner, vari hävdas att avskrivning helt eller delvis av stödlånen skulle vara ägnad att skapa ett bättre ekonomiskt utgångsläge för många jordbrukare, har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag senare i år om hel eller delvis avskrivning av ifrågavarande lån. Yrkandena i motionerna I: 18 och II: 13 avser åtgärder av större räckvidd än i det nyss berörda motionsparet och siktar till en kreditsanering genom sammanslagning av stödlån och andra övervägande kortfristiga krediter till långfristiga lån med tillfredsställande ränte- och amorteringsvillkor. De nya långfristiga krediterna skulle därvid ha form antingen av statliga lån eller av lån på allmänna kreditmarknaden med statliga kreditgarantier som säkerhet. Ifrågavarande motionärer föreslår, att det skall tillsättas en skyndsam utredning med det av dem angivna syftet. Denna utredning borde även behandla frågan om avskrivning av å stödlån kapitaliserade ränteskulder. Jämväl i dessa motioner hemställs att förslag till lösning av de framförda spörsmålen skall föreläggas innevarande års riksdag.

Ett yrkande till innebörden snarlikt den i sistnämnda motioner gjorda hemställan har framförts i motionerna I: 348 och II: 415. I dessa anföres att det i många fall kan vara behövt att sammanföra stödlån till krediter av mera långfristig karaktär och anhålles att Kungl. Maj:t snarast måtte framlägga förslag för riksdagen på grundval av en skyndsam utredning om behovet av en kreditsanering för jordbrukare, som på grund av upprepade skördeuskador kommit i ett beträngt ekonomiskt läge. Slutligen har i motionerna I: 346 och II: 413, vilka behandlar förhållandena i övre Norrland, hemställts, att uppskov skall medges jordbrukare i sagda landsdel med erläggande av annuitet å stödlån intill den 1 januari 1960 samt att frågan om uppskov efter denna tidpunkt göres till föremål för en snabbutredning, vars förslag förelägges innevarande riksdags höstsession.

Vad först gäller frågan om lindring i lånevillkoren för utlämnade stödlån vill utskottet erinra att 1957 och 1958 års riksdagar beslöt vissa lättnader i de dittills tillämpade villkoren för dylika lån. Beträffande amorteringar och räntebetalningar gäller härefter i huvudsak följande. För 1954, 1955

och 1957 års stödlån äger riksbanken medgiva förlängning av den amorteringsfria tiden till högst 4 år. Detta innebär, att låntagare kan erhålla rätt att erlägga kapitalavbetalning på 1954 års lån först vid utgången av år 1959 och på 1955 års lån senast den 1 december 1960. Beträffande 1957 års lån förfaller dessa första gången till betalning sistnämnda datum, men även för dessa lån kan den amorteringsfria tiden utsträckas med ytterligare 2 år. För samtliga lån äger riksbanken befogenhet att om särskilda skäl föreligger förlänga amorteringstiden till högst 10 eller i undantagsfall högst 15 år. Vid förlängning av amorteringstiden kommer den årliga kapitalavbetalningen att i motsvarande grad bli mindre än enligt de ursprungliga lånevillkoren. Detta torde vara av särskild vikt för de låntagare som har lån av äldre årgångar, eftersom någon ytterligare förlängning av den amorteringsfria tiden eljest ej skulle komma i fråga för dessa. Härutöver kan riksbanken bevilja sådant anstånd med amortering och räntebetalning att en mera tillfällig lättnad beredes en låntagare. Slutligen kan riksbanken besluta om befrielse från återbetalningsskyldighet helt eller delvis samt om avskrivning av lånefordran. Eftergift eller avskrivning kan förekomma när detta är behövligt för att syftet med stödlånet ej skall förfelas eller sociala skäl talar för att man bör avstå från att vidtaga indrivningsåtgärder. Närmare bestämmelser för riksbankens handläggning av stödlånen har efter samråd med lantbruksstyrelsen utfärdats av riksbanksfullmäktige den 11 december i fjol.

Av det anförda framgår att riksbanken har möjligheter att medgiva lättnader, där betalningsanspråken på grund av stödlånen skulle kunna äventyra den fortsatta jordbruksdriften eller eljest bli betungande. Då tillräckliga skäl anses föreligga kan också genom möjligheterna att förlänga amorteringstiden stödlån förvandlas till relativt långfristiga krediter med en löptid på 10 till 15 år. Vad motionärerna åsyftat beträffande återbetalningen av stödlån kan sålunda i stor utsträckning tillgodoses inom ramen för nu gällande regler. Någon ändring i dessa finner utskottet icke skäl förorda.

I anledning av övriga motionsyrkanden avseende en lindring på något längre sikt av skuldsättnings- och betalningssituationen för vissa jordbrukare vill utskottet i anslutning till bankoutskottets utlåtande nr 25 till 1958 års A-riksdag erinra om att jordbrukets svårigheter att skaffa långfristigt kapital, liksom är fallet för andra låntagargrupper, väsentligen har sin grund i tillämpade kreditrestriktioner och mindre i brist på lämpliga låneformer. Vidare vill utskottet erinra om att den för närvarande verksamma kreditmarknadsutredningen enligt Kungl. Maj:ts beslut den 16 maj 1958 erhållit i uppdrag att inom ramen för sitt arbete beakta möjligheterna att förbättra jordbrukets försörjning med långfristiga krediter. Enligt vad utskottet erfarit torde utredningen komma att framlägga sina förslag under innevarande år. Under åberopande härav föreslår utskottet att jämväl sistberörda del av motionsyrkandena skall av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Emellertid föreligger, enligt vad som upplysts för utskottet, i vissa trakter som drabbats av upprepade skördeskadorna akuta svårigheter för ett ej ringa

antal jordbrukare att anskaffa nödiga, korta driftskrediter till inköp av produktionsmedel såsom utsäde och handelsgödsel för genomförande av vårbruket detta år. För sådana skötsamma jordbrukare tillhörande nämnda kategori, som visar sig sakna möjlighet att finna annan godtagbar lånesäkerhet, bör — på grundval av ett bemyndigande som utskottet vill föreslå riksdagen lämna — vederbörande lantbruksnämnd kunna teckna statlig kreditgaranti för lån hos riksbanken ur fonden för supplementär jordbrukskredit, därvid dock måste beaktas att låneändamålet uteslutande skall vara det nyss angivna. I omförmälda fond, som enligt beslut av årets riksdag skall avvecklas den 30 juni 1959, beräknas under de 2 närmaste månaderna finnas tillgängligt ett belopp av inemot 2 miljoner kronor. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda i ämnet erforderliga föreskrifter för lantbruksnämnderna.

I enlighet med det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må

1) i anledning av motionerna I: 16 och II: 27, I: 18 och II: 13, I: 346 och II: 413 ävensom I: 348 och II: 415, bemyndiga Kungl. Maj:t att låta lantbruksnämnd i förut angivna särskilda fall teckna statlig kreditgaranti för lån ur fonden för supplementär jordbrukskredit, utgörande för genomförande av vårbruket detta år nödig driftskredit;

2) besluta att motionerna I 16 och II: 27, I: 18 och II: 13, I: 346 och II: 413 ävensom I: 348 och II: 415 i övrigt icke skall föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 april 1959

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Lage Svedberg, Nord, Jon Jonsson, Sigfrid Larsson, Bertil Andersson, Eskilsson, Nils Hansson*, Hermansson, Mossberger och Hedström;

från andra kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Gustafson i Dädesjö, Andersson i Hyssna*, Jonsson i Strömsund, Lindström*, Antby, Franzén i Motala, Nilsson i Lönsboda, Nilsson i Bästekille och Hedin.

* Ej närvarande vid justeringen.